

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ

A1. α.

- 1) **Σωστό** «πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὕτω εἶχον, ἥς μέρος πολεμική»
- 2) **Σωστό** «Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν»
- 3) **Λάθος** «εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν»

β.

1. **«αὐτῶν»:** η αντωνυμία αναφέρεται στη λέξη «θηρίων» του αρχαίου κειμένου.
2. **«οὕτω»:** το επίρρημα αναφέρεται στη φράση «ὡς αἱ τέχναι νενέμηνται» του αρχαίου κειμένου.

B1. Τα μέρη της πολιτικής αρετής είναι η αιδώς και η δίκη. Η αιδώς είναι μία σύνθετη έννοια που δεν μπορεί να αποδοθεί με απόλυτη πληρότητα στη νέα ελληνική. Περιλαμβάνει τη σεμνότητα και τον σεβασμό, το συναίσθημα της ηθικής συστολής, της ντροπής που αισθάνεται ο άνθρωπος στα πλαίσια του κοινωνικού συνόλου για κάθε πράξη που αντιβαίνει στον ηθικό κώδικα που υιοθετεί το κοινωνικό περιβάλλον του. Πρόκειται δηλαδή για το αίσθημα της ενσυνείδητης αυτοανάσχεσης του ανθρώπου, που τον αποτρέπει από το να κάνει κάτι που προσκρούει στον ηθικό κώδικα της κοινότητάς του, αλλά και του προκαλεί αυθόρμητη οργή, όταν κάποιος άλλος τον παραβαίνει. Θα μπορούσε να ταυτιστεί με την ηθική συνείδηση του κοινωνικού ανθρώπου. Επομένως επιδρά ανασταλτικά και αποτρεπτικά στα μέλη του κοινωνικού συνόλου και επιφέρει την εκτέλεση του χρέους και του καθήκοντος σύμφωνα με τον ισχύοντα ηθικό κώδικα. Πιο απλά πρόκειται για την εσωτερική δύναμη που μας εμποδίζει να κάνουμε κάτι κακό, που μας επιβάλλει να σεβόμαστε τους συνανθρώπους μας, ώστε να αποφεύγουμε την αγανάκτηση και την αποδοκιμασία των άλλων. Η δίκη αναφέρεται γενικά στο συναίσθημα της δικαιοσύνης, της ενδιάθετης αντίληψης του ανθρώπου για το δίκαιο και το άδικο, που περιλαμβάνει τον σεβασμό γραπτών και άγραφων νόμων αλλά και τις ενέργειες για την αποκατάσταση της δικαιοσύνης, όταν παρουσιάζονται και γίνονται αντιληπτές παραβιάσεις της. Με τη συναίσθηση και την αποδοχή της δίκης ο άνθρωπος δημιουργήσε ένα πλαίσιο κανόνων δικαίου, όρισε το δίκαιο, το ορθό και το νόμιμο και επέβαλε στην κοινότητα την τήρησή τους. Και της δίκης η δράση είναι ανασταλτική και αποτρεπτική, καθώς περιστέλλει τον ατομικισμό και τον εγωισμό και προωθεί την αρμονική κοινωνική συμβίωση, εμποδίζοντάς μας να βλάπτουμε ο ένας τον άλλον.

Η αιδώς και η δίκη δόθηκαν στον άνθρωπο ώστε να λειτουργήσουν ως δυνάμεις που θα επιφέρουν την τάξη και την πειθαρχία σε κανόνες στις ανθρώπινες κοινωνίες, θα δημιουργήσουν συνεκτικούς δεσμούς φιλίας και θα εξασφαλίσουν την αρμονική συμβίωση μέσα σε αυτές και τη διατήρησή τους. Η αποστολή τους λοιπόν είναι κοινωνιοπλαστική. Χάρη στην αιδώ και τη δίκη, οι άνθρωποι αναπτύσσουν σχέσεις φιλίας και συνεργασίας, περιστέλλοντας εγωιστικές τάσεις και λοιπές παρορμήσεις των παθών τους (απληστία, αλαζονεία, μισαλλοδοξία, φθόνο, επιθετικότητα) και αναπτύσσοντας τον αλληλοσεβασμό και την αλληλεγγύη. Αποτελεί η αιδώς

παράγοντα ανάσχεσης της αντικοινωνικής συμπεριφοράς, που συγκρατεί τον άνθρωπο στα όρια του κοινωνικά επιτρεπτού, επιτυγχάνοντας, μαζί με τη δίκη αυτό που ο σοφιστής ονομάζει «πόλεων κόσμοι», δηλαδή την κοσμικότητα με την ευρύτερη έννοια της αναγκαίας και αποδεκτής συμπεριφοράς για την αρμονική συμβίωση των ανθρώπων. Λειτουργώντας παράλληλα η δίκη επιβάλλει τον σεβασμό και τη συμμόρφωση στους άγραφους και γραπτούς κανόνες, στις δεσμεύσεις, που από κοινού έχουν συμφωνηθεί, για τη σταθερότητα και την ευημερία της κοινωνίας. Με αυτόν τον τρόπο λειτουργίας τους, αιδώς και δίκη επιτυγχάνουν και τη δημιουργία δεσμών φιλίας, δηλαδή αρμονικών σχέσεων μεταξύ των μελών του κοινωνικού συνόλου. Βοηθούν λοιπόν στην ανάπτυξη σύμπνοιας και ομόνοιας και δένουν με φιλία τους πολίτες. Οι δύο αυτές αξίες δίνονται ως δυνατότητες στον άνθρωπο, ώστε με την καλλιέργειά τους να καταφέρει αυτός να κατακτήσει την πολιτική τέχνη. Αποτελούν απαραίτητο στοιχείο κάθε προηγμένης πολιτιστικά και ηθικά κοινωνίας και είναι ικανές να εξασφαλίσουν όχι μόνο την επιβίωση του ανθρώπινου γένους αλλά και την εξέλιξη και την προόδό του.

B2. Η εντολή του Δία για την επιβολή της θανατικής ποινής, παρουσιάζεται μέσω των κατάλληλων γλωσσικών επιλογών. Ειδικότερα, χρησιμοποιείται η εναλλαγή του ευθέος και πλαγίου λόγου («Ἐπὶ πάντας», ἔφη ὁ Ζεὺς, «καὶ πάντες μετεχόντων»), η χρήση της αντίθεσης «ὀλίγοι - πάντες», η επιλογή της προστακτικής ἐγκλίσης («θές») καθώς και η χρήση της παρομοίωσης / μεταφοράς («ὥς νόσον πόλεως»).

Ο Δίας δεν περιορίζεται μόνο στη ρητή εντολή προς τον Ερμή να μοιράσει σε όλους την αιδώ και τη δίκη, αλλά του ζητά να επιβάλει και νόμο εκ μέρους του, να θανατώνουν όποιον αδυνατεί να συμμετέχει σε αυτές τις αξίες, θεωρώντας πως αποτελεί αρρώστια για την πόλη. Η επιβολή της βαρύτερης ποινής σε συνδυασμό με τον χαρακτηρισμό ως νόσο της πόλης, για όποιον δεν μετέχει στην αιδώ και τη δίκη, αναδεικνύουν τη σημασία τους για τη συγκρότηση των πόλεων. Η ποινή του θανάτου βέβαια μπορεί να θεωρηθεί πως αντιβαίνει στη φιλόανθρωπη διάθεση που διακρίνει την παρέμβαση του Δία, εντάσσεται ωστόσο στην προσπάθειά του να μεταδώσει το μήνυμα της σημασίας της αιδούς και της δίκης ως απαραίτητων προϋποθέσεων για την ομαλή λειτουργία και ανάπτυξη των πόλεων. Ο χαρακτηρισμός του ανθρώπου που δε μετέχει στην αιδώ και τη δίκη ως νόσου, ως αρρώστιας, αφενός αφήνει περιθώρια προσπάθειας ίασης της νόσου του από την πόλη, αφετέρου τονίζει ότι η μη έγκαιρη και επιτυχής αντιμετώπιση τέτοιων ανθρώπων απειλεί την επιβίωση της ίδιας της πόλης. Στο παρόν σημείο διακρίνεται ένα οξύμωρο σχήμα: εφόσον ο Δίας έδωσε ρητή εντολή στον Ερμή να μοιράσει σε όλους τους ανθρώπους την αιδώ και τη δίκη, πώς είναι δυνατόν να υπάρχουν άνθρωποι που δε θα τις διαθέτουν. Και ακόμη πώς ερμηνεύεται η πρόσθετη επιβολή ποινής για όποιον δεν μπορεί να έχει μερίδιο στην αιδώ και τη δίκη. Πρώτα απ' όλα η αιδώς και η δίκη δόθηκαν σε μεταγενέστερο στάδιο, μετά την έξοδο του ανθρώπου στη γη, αφού είχε συντελεστεί ο βιολογικός σχηματισμός του, οπότε ο Δίας δεν μπορούσε να εξασφαλίζει την καθολικότητά τους, αφού δεν αποτελούσαν μέρος της αρχικής του φύσης. Έτσι επιλέγει να δώσει τις προϋποθέσεις ανάπτυξής τους αλλά με αυτόν τον τρόπο η αξιοποίησή τους δεν είναι δεδομένη. Στο πλαίσιο της αλληγορικής σημασίας του μύθου, μπορεί να υποστηριχθεί

πως η αιδώς και η δίκη δίνονται ως δυνατότητες στον άνθρωπο, δίνονται «δυνάμει» και ο ίδιος ο άνθρωπος έχει την ευθύνη της ανάπτυξής τους. Ταυτόχρονα ο άνθρωπος έχει την ελευθερία να καλλιεργήσει αυτές τις δυνατότητες, σε διαφορετικό βαθμό καθένας και να συμβάλει στη συνοχή και στην πρόοδο της πόλης. Υπ' αυτό το πρίσμα δικαιολογείται και ο νόμος του Δία για την τιμωρία όσων δεν τις αναπτύξουν, αφού επιλέγουν οι ίδιοι να θέσουν σε κίνδυνο την πόλη.

B3.

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό
4. Σωστό
5. Λάθος

B4.

- α)
σποράδην:	σπαρτά
σκεδαννύμενοι:	διασκέδαση
ἀπώλλυντο:	πανωλεθρία
ίκανος:	άφιξη
μετεχόντων:	σχολικός
θές:	παρακαταθήκη

β) Η δίψα για εξουσία και επιβολή, η αναζήτηση του εύκολου κέρδους διαφθείρουν τους ανθρώπους.

Ο δημιουργός μέσω του καλλιτεχνικού έργου επιδιώκει να προσφέρει την αισθητική απόλαυση στο κοινό του.

B5. Λαμβάνοντας υπόψη την άποψη του Πρωταγόρα για την αδικία, όπως αυτή διατυπώνεται σε συγκεκριμένο απόσπασμα του κειμένου αναφοράς, καθώς και την αντίστοιχη άποψη του Καλλικλή στο δοθέν απόσπασμα, διαπιστώνεται ότι υπάρχει διαφορά ως προς τις θέσεις τους. Ειδικότερα, στο διδαγμένο κείμενο ο Πρωταγόρας αναφέρει ότι παρά τις προσπάθειες που έκαναν οι άνθρωποι να σχηματίσουν κοινωνίες («ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι καὶ σφύζεσθαι κτίζοντες πόλεις»), η έλλειψη της πολιτικής αρετής («ἄτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην») τους έκανε να υποπίπτουν σε άδικες πράξεις ο ένας ενάντια στον άλλον («ἡδίκουν ἀλλήλους») και έτσι να δοκιμάζεται η συνοχή του κοινωνικού συνόλου. Χωρίς την πολιτική τέχνη δεν μπορούσαν να παραμένουν ενωμένοι στις κοινωνικές ομάδες που συγκροτούσαν και έτσι διασκορπίζονταν και γίνονταν πάλι εύκολη λεία για τα θηρία («ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο»). Επομένως, ο Πρωταγόρας θεωρεί την αδικία βασική αιτία διάσπασης της κοινωνικής συνοχής και τονίζει την ανάγκη των ανθρώπων για αρμονική κοινωνική συμβίωση μέσω των νόμων.

Αντίθετη άποψη διατυπώνεται από τον Καλλικλή στο παράλληλο κείμενο. Συγκεκριμένα, ο Καλλικλής υποστηρίζει ότι η αδικία εδράζεται στην πλεονεξία των πολλών και αδύνατων ανθρώπων («η πλεονεξία είναι κάτι άσχημο και άδικο και ότι

το να ζητά κανείς να έχει περισσότερα από τους άλλους είναι ο πυρήνας της αδικίας») ο οποίος, έχοντας ως γνώμονα το προσωπικό τους όφελος («με αποκλειστικό κριτήριο τους εαυτούς τους και το συμφέρον τους»), καθορίζουν στην ουσία τους ίδιους τους νόμους. Συνεχίζοντας, διευρύνει περαιτέρω τον συλλογισμό του εκφράζοντας την άποψη ότι η επικράτηση του άδικου –και κατά συνέπεια ισχυρού ατόμου- αναίτια θεωρείται πράγμα «άσχημο και παράνομο» αφού καθορίζεται νομοτελειακά («Η ίδια η φύση, ωστόσο, δείχνει, κατά τη γνώμη μου, ότι είναι δίκαιο»). Επομένως, φαίνεται να νομιμοποιεί την αδικία θεωρώντας τη δικαιοσύνη ως υποκριτική κοινωνική σύμβαση.

Γ1. Ο Άνυτος λοιπόν από τη μία ακόμα και τώρα που έχει πεθάνει τυγχάνει κακής φήμης, εξαιτίας της άστοχης διαπαιδαγώγησης του γιου του και της δικής του αλαζονείας.

Ο Σωκράτης από την άλλη, επειδή εξύψωσε τον εαυτό του στο δικαστήριο, προκαλώντας περισσότερο τον φθόνο, έκανε τους δικαστές να τον καταδικάσουν. Σ' εμένα τουλάχιστον φαίνεται ότι έχει πετύχει θεάρεστη (αγαπητή στους θεούς) μοίρα.

Γ2. Ο Ξενοφών στο απόσπασμα αυτό εκθειάζει τον Σωκράτη για το ψυχικό σθένος με το οποίο αντιμετώπισε την καταδικαστική σε βάρος του απόφαση του δικαστηρίου (σε αυτή συνέτεινε η επηρμένη στάση του που προκάλεσε φθόνο «διὰ τὸ μεγαλύνειν ἑαυτὸν ἐν τῷ δικαστηρίῳ φθόνον»). Απέδειξε πως διέθετε μεγάλα ψυχικά αποθέματα, απαράμιλλο θάρρος και δεν τον κατέβαλε η ιδέα του θανάτου. Ο ιστορικός ερμηνεύοντας τη στάση του, τονίζει ότι, όταν αντιλήφθηκε ο φιλόσοφος πως λόγω των συγκυριών ήταν καλύτερο για τον ίδιο να πεθάνει παρά να ζήσει, προσήλθε στο θάνατο με ιλαρότητα, με ευθυμία δίχως να δειλιάσει, να απολέσει το θάρρος του «ἔγνω τοῦ ἔτι ζῆν τὸ τεθνάναι αὐτῷ κρεῖττον εἶναι», «ίλαρῶς καὶ προσεδέχετο αὐτὸν καὶ ἐπετελέσατο». Λειτουργώντας με συνέπεια σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής του, ποτέ δεν απέρριψε ό,τι θεωρούσε αγαθό, όπως τη δεδομένη στιγμή, τον θάνατο.

Τη στάση του αυτή απέναντι στον θάνατο ο Ξενοφών την εκλαμβάνει ως πράξη γενναιότητας και ίδιον ανθρώπου σοφού, συνετού «κατανοῶν τοῦ ἀνδρὸς τὴν τε σοφίαν καὶ τὴν γενναιότητα». Γι' αυτό και διατείνεται πως δε δύναται να θυμηθεί κανέναν άλλον που έχει κληροδοτήσει έργο τόσο επωφελές όπως ο Σωκράτης «ὠφελιμωτέρῳ τινὶ Σωκράτους».

Γ3.

α. Ἡμῖν μὲν οὖν δοκεῖ θεοφιλεστέρων μοιρῶν τετυχηκέναι· τῶν μὲν γὰρ βίων τά χαλεπώτερα.

β.

ἔγνω: γνῶθι

ζῆν: ζῇ / ζῆθι

τεθνάναι: τεθνηκώς ἴσθι & τεθνεώς ἴσθι

Γ4.**α. διὰ τὸ μεγαλύνειν:**

Εμπρόθετος προσδιορισμός της αιτίας (αναγκαστικού αιτίου) από το «καταψηφίσασθαι»

τοῦ ζῆν:

γενική συγκριτική (β' ὅρος σύγκρισης) από τον συγκριτικό βαθμό «κρεῖττον»

τοῦ ἀνδρός:

γενική κτητική (ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός) από τα επίθετα «σοφίαν και γενναιότητα»

ἀξιομακαριστότατον:

κατηγορούμενο στο αντικείμενο του δοξαστικού ρήματος «νομίζω», «τὸν ἄνδρα»

β. Ο υποθετικός λόγος εντοπίζεται στο χωρίο «εἰ δέ τις τῶν ἀρετῆς ἐφιεμένων ὠφελιμωτέρῳ τινὶ Σωκράτους συνεγένετο, ἐκείνον ἐγὼ τὸν ἄνδρα ἀξιομακαριστότατον νομίζω».

Πρόκειται για απλό ανεξάρτητο ευθύ υποθετικό λόγο που δηλώνει το πραγματικό.

Η υπόθεση είναι: «εἰ δέ τις τῶν ἀρετῆς ἐφιεμένων ὠφελιμωτέρῳ τινὶ Σωκράτους συνεγένετο» (εἰ + οριστική αορ. β') και η απόδοση βρίσκεται στην κύρια πρόταση «ἐκείνον ἐγὼ τὸν ἄνδρα ἀξιομακαριστότατον νομίζω» (οριστική ενεστώτα).

Το προσδκώμενο δηλώνεται ως εξής:

Ἐάν δέ τις τῶν ἀρετῆς ἐφιεμένων ὠφελιμωτέρῳ τινὶ Σωκράτους συγγένηται, ἐκείνον ἐγὼ τὸν ἄνδρα ἀξιομακαριστότατον νομιῶ.

Υπόθεση: εἰ + υποτακτική.

Απόδοση: οριστική μέλλοντα

Επιμέλεια
Καστάνη Β. - Λιάλιου Μ.